

Милош Јовановић

Универзитет у Нишу, Филозофски факултет
Ниш

О РЕЛИГИЈИ НА БАЛКАНУ*

Dragoljub B. Đorđević (ed.) *On Religion in the Balkans – 20 Years of YSSSR Conferences and YSSSR Yearbooks (1994-2013)*. Niš: Yugoslav Society for the Scientific Study of Religion; Sofia: “Ivan Hadjyski”, 2013, str. ix + 211.

Југословенско удружење за научно истраживање религије (ЈУНИР), са седиштем у Нишу, постоји од 1993. године. Ова организација се бави унапређивањем интердисциплинарног проучавања религијских појава кроз организовање округлих столова, годишњих конференција, објављивање „Годишњак“ (који садрже радове представљене на конференцијама) и монографија у оквиру библиотеке „Религија и друштво“, те промоције публикација које бацају више светла на религиолошке проблеме.

Поменута библиотека садржи преко двадесет књига домаћих, али и страних аутора, попут светски познатог социолога православаља Андреаса Буса (Buss) или католичког теолога Томаса Бремера (Bremer)¹.

Конференције са међународним учешћем су, почев од 1994, одржаване сваке године и теме су одабиране сходно актуелним дешавањима у „религијском пољу“, али и уважавајући потпуно занемарена или недовољно истражена поља у социологији религије². „Годишњак“ је објављиван након сваке конференције, где се од деветог почело са објављивањем текстова на енглеском, а од десетог публиковање у целости на том језику³.

* Припремљено у оквиру пројекта *Одрживосћ идентитетна Срба и националних мањина у пограничним околностима источне и југоисточне Србије (179013)*, који се изводи на Универзитету у Нишу – Машински факултет, а финансира га Министарство за науку и технолошки развој РС.

¹ Комплетна листа објављених наслова у оквиру библиотеке „Религија и друштво“ доступна је на сајту *Српској социолошкој друштва* (<http://ssd.org.rs>), у одељку „Колективни чланови“/„Југословенско удружење за научно истраживање религије“/„Библиотека религија и друштво“.

² Списак досадашњих тема ЈУНИР конференција је, такође, доступан на сајту *Српској социолошкој друштва* у одељку „Колективни чланови“/„Југословенско удружење за научно истраживање религије“/„ЈУНИР конференција“.

³ У тренутку писања овог приказа, „Годишњаци“ од броја IX из 2002. до броја XIX из 2012. године су доступни за преузимање у електронском (pdf) формату на сајту *Српској социолошкој друштва* у одељку „Колективни чланови“/„Југословенско удружење за научно истраживање религије“/„ЈУНИР Годишњак“.

Двадесетогодишњица одржавања ЈУНИР конференција је ове године обележена објављивањем зборника *On Religion in the Balkans (О религији на Балкану)* који је приредио Драгољуб Ђорђевић, наш афирмисани социолог религије и ромолог, а од скоро и гласни заговорник кафанологије⁴.

Приређивач је одабрао по један рад са сваке од одржаних конференција и текстове сврстао у четири целине: 1) Верска и етничка превирања, 2) Православље и православна религиозност, 3) Вере мањина и мањинске вере и 4) Нека од питања социологије религије.

Прва од наведених садржи четири текста која тематизују религијске, као и сукобе са одјецима у сфери религијског, којима историја балканских простора, на жалост, обилује и који као предмет истраживања не губе на својој актуелности. Хајнц-Гинтер Штобе (Stobbe) разматра религијске импликације конфликта у централној и источној Европи, при том наглашавајући важност спремности сукобљених страна на компромис и нужност екуменског дијалога, за њихово решавање. Ајлин Баркер (Barker), на основу сопственог истраживачког искуства из Румуније, Бугарске, Пољске и Чехословачке, пише о националним и мањинским религијама у посткомунистичком друштву. Дарко Танасковић, наш врсни исламолог и оријенталиста, износи нека од својих запажања о исламу „на”, али и „унутар” Балкана. Политиколог религије Мирољуб Јевтић посебну пажњу посвећује професионалном чиниоцу међуетничких сукоба у Југославији и у кратким цртама анализира улогу верских заједница у решавању, али и подстицању сукоба.

Други део књиге, посвећен православљу, чини пет текстова, од којих се први, чији је аутор Сретен Петровић, бави односом хришћанства и древне словенске религије. Богдан Ђуровић сагледава утицај православља на друштвено-економски развој код Срба у XVIII веку. Одговоре на питања каква је религиозност и који је тип веровања присутан код Срба на почетку XXI века даје Драгољуб Ђорђевић. Православну религиозност на крају прве декаде XXI века кроз индикаторе религијске идентификације, догме и ритуалне праксе, те важност бога, религије и цркве за лични и друштвени живот, анализира Мирко Благојевић. Овај одељак зборника закључује студија делатности двојице православних свештеника из пограничне општине Бабушница коју су спровеле Данијела Гавриловић и Марија Цветковић.

Феномени везани за мањинске верске заједнице, као и религије мањина, тема су треће целине зборника. Религијом Рома у Бугарској се бави Нонка Богомилова, која износи тезу да су облици религије код „народа луталица” повезани са, пре свега, перцепцијом и самоперцепцијом Рома као етничке групе која је изолована, одбачена, често презрена и омрзнута од стране друштва у целини. Ружица Цацаноска представља верске обичаје у пограничју кроз студију случаја македонског села Колешино, које карактеришу специ-

⁴ Видети: Драгољуб Б. Ђорђевић (прир.) *Кафанологија* (Београд: Службени гласник, 2012); Драгољуб Б. Ђорђевић *Казуј крчмо Церимо - йериферијска кафана и околo ње [2. издање]* (Београд: Службени гласник; Ниш: Машински факултет, 2012); као и одељак „Кафанологија: социологија једног културног облика” у часопису *Теме* број XXXIV/3 из 2010. године.

фична религијска разноликост и међукултурна прожимања. Мирко Вид Млакар даје кратак историјат и социолошки увид у друштвену динамику популације католичких верника („последњих Мохиканаца”) у Београдској надбискупији, уз суморан закључак да ће она изгубити критичну масу верника и постати „мања од мањине”. Јанко Рамач пружа увид у национални и религијски идентитет Русина у Војводини. О новим религијским, углавном (нео)протестантским, али и другим покретима у Србији пише Томислав Бранковић, док се жигосањем религијских секти у Србији, пратећом моралном паником и улогом медија у тим процесима, посебно актуелним током деведесетих година XX века, бави Бранимир Стојковић.

Неки од проблема социологије религије су (никако због мањег значаја) остављени за последњи део књиге. Најпре, Сениша Зриншчак даје преглед социологије религије у Хрватској од 1991. до 2007. године. Сергеј Флере, кроз анализу и тумачење података добијених у истраживању студентске популације у Америци, Босни, Словенији и Србији из 2005. године, разматра однос религиозности и делинквенције. Драган Тодоровић проблематизује допринос верског образовања дијалогу и толеранцији кроз представљање неколико предложених модела решења питања веронауке у основним и средњим школама. Зорица Кубурић испитује да ли је разлог преобраћења мисионарски рад или прозелитизам цркава, док Драгана Радисављевић Ћипаризовић извештава о заједницама и идентитету ходочасника у Србији.

Све наведено сведочи о изузетном тематском богатству зборника *О религији на Балкану*, коме су допринели аутори из Бугарске, Велике Британије, Македоније, Немачке, Словеније, Србије и Хрватске. Стога, ова збирка радова представља својеврсно заокруживање дводеценијске делатности ЈУНИРА, али и „нову полазну тачку”, како у предговору пише чувени италијански социолог Роберто Ћипријани (Cipriani). Полазиште за истраживаче који би да се упознају са радом и достигнућима социолога религије са простора бивше Југославије, али и других који су проучавали религијска дешавања на овим и ширим балканским просторима. У том смислу, *On Religion in the Balkans* је конкретан подстицај за наставак једног плодног подухвата који поред несумњивог доприноса науци, може да, кроз представљање религијских веровања, обичаја и ставова „других”, које води бољем узајамном познавању, буде и скроман прилог спречавању будућих нетрпељивости, непријатељстава и сукоба на Балкану.